

Šetnja riječkim tržnicama u Državnom arhivu u Rijeci

Riječani vole svoje tržnice, posebno onu glavnu, najveću, u centru grada. Uvijek joj se vraćaju. Ipak, ponekad im je, navikloma na svoju placu, možda i čudno da je turisti obilaze i pitaju se o čemu im vodi govore, u gužvi, na neumljivom suncu ili upornoj riječkoj kiši, čemu još i oni. Naravno, jasno je da je tržnica atrakcija sama po sebi, šarenilo boja, hrana, živost, poticaj, ali očito nešto ima i u tim zgradama i u prošlosti. Možda su baš i ovi dani kad se uobičajeno veseli i bučni život tržnica, jedinstvena simbioza prodavača i kupaca, njihovih navika i običaja, mora pod utjecajem epidemije kao i čitava društva strogim pravilima prigušiti, upravo vrijeme za prisjećanje na povijest riječkih tržnica.

TRŽNICA U STAROM GRADU

Stoljećima je stara Rijeka živjela unutar zidina na području Staroga grada, a njeno gradsko središte, gdje su se uz vijećnicu obavljali javni i privatni poslovi, bilo je na današnjem Koblerovom trgu.

Preko dana na trgu je bila tržnica na kojoj su žene iz riječke okolice prodavale svoje proizvode. U riječkom Statutu iz 1530. godine zabilježene su sanitarne odredbe o održavanju čistoće gradskog središta subotom i komunalne obveze građana. Da su se u gradu periodično održavali i sajmovi, kao svojevrsna tržišta hrane, stoke i obrtnih proizvoda, saznaje se u ispravama sačuvanim u riječkom arhivu. Car Maksimilijan I. 1515. godine dao je Rijeci povlasticu održavanja dva sajma godišnje, a carica Marija Terezija 1752. povlasticu održavanja tjednog sajma subotom. Sajmište, Piazza dello Staio, je bilo na sjevernom rubu grada, ispred Kaštela. Status Rijeke kao slobodne kraljevske luke donio je gradu kroz 18. stoljeće razvoj koji ga mijenja. Poslovi privlače novo stanovništvo u grad koji nadraستا svoje dotadašnje granice i širi se na područje ispred zidina. Korzo postupno postaje središte poslovnog i trgovačkoga života. Polako nastaje Novi grad otvoren prema moru. Urbanisti sredinom 18. stoljeća planiraju

TOPOTEKA DAR, digitalni prozor DAR-a

U vremenu u kojem su vrata čitaonice Državnog arhiva u Rijeci zatvorena, širom se otvorio digitalni prozor - topoteka DAR (<http://dar.topoteka.net/>). Tu su predstavljeni rezultati projekta REK-RI (Rekonstrukcija Rijeke). Pristupite online najstarijoj sačuvanoj arhitektonskoj dokumentaciji izrazito visoke informacijske i estetske vrijednosti za područje grada Rijeke!

gradsko sajmište i ribarnicu na području između gradskog tornja i današnje Rive Boduli da bi se tržnice premjestile iz Staroga grada i omogućile lakšu opskrbu naraslog stanovništva. U prvoj polovici 19. stoljeća ribarnica se nalazi na uglu između današnjih Rive i Rive Boduli, a ispred nje je drveni gat. U arhivskim spisima se nailazi na zanimljivost da je veliko jugo koje je pogodilo Rijeku na Badnjak i Božić 1830. godine značajno oštetilo gat pred ribarnicom. Početkom 19. stoljeća gradska

vijećnica seli na susjedni trg, današnji Koblerov trg trajno gubi značenje gradskog središta, a na njemu ostaje zelena tržnica. Na tom mjestu naziva Piazza delle Erbe povrće i voće prodavalo se još i u prvoj polovici 20. stoljeća. Nasipavanjem mora oko današnje tržnice od 1825. do kraja 19. stoljeća nastaje nova gradska četvrt s blokovima stambenih zgrada, u okviru koje je od 1861. godine na prostoru današnjih paviljona i ribarnice, ispod redova platana i akacija, u raskošnim kioscima smještena otvorena tržnica. Na

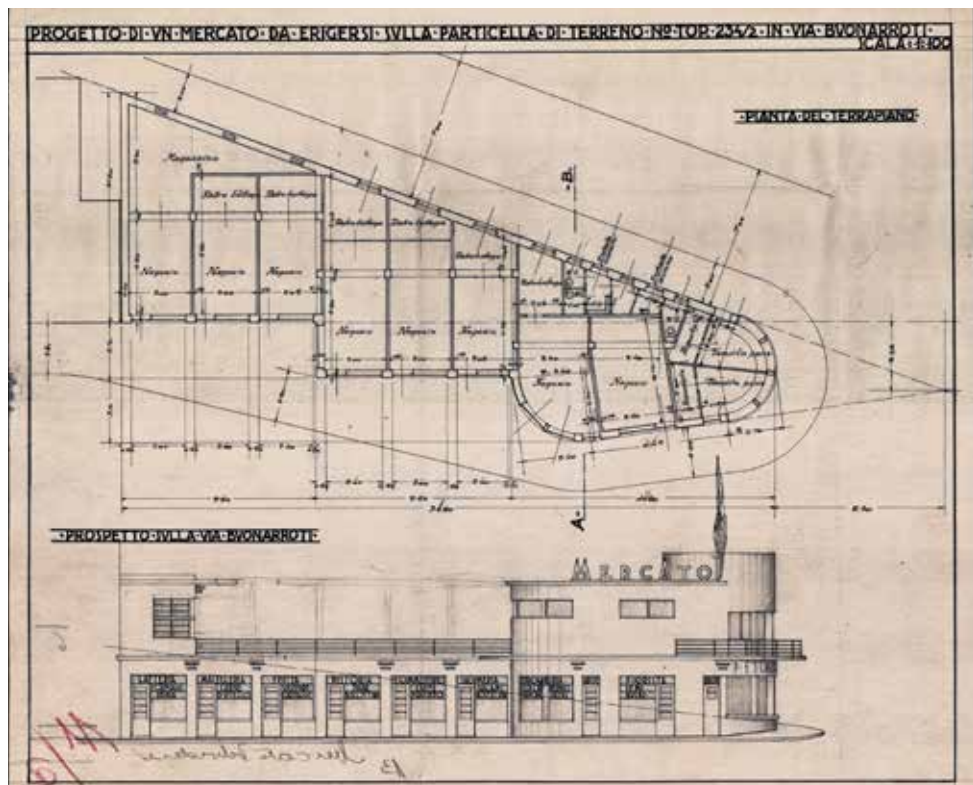
kraju aleje, uz obalu mora, 1866. godine podignuta je zgrada ribarnice. S pročeljem koje je podsjećalo na ranoromaničku baziliku bila je okrenuta moru u kojem su se čuvala i ispirale ribe i odvodile otpadne vode.

MODERNI PAVILJONI

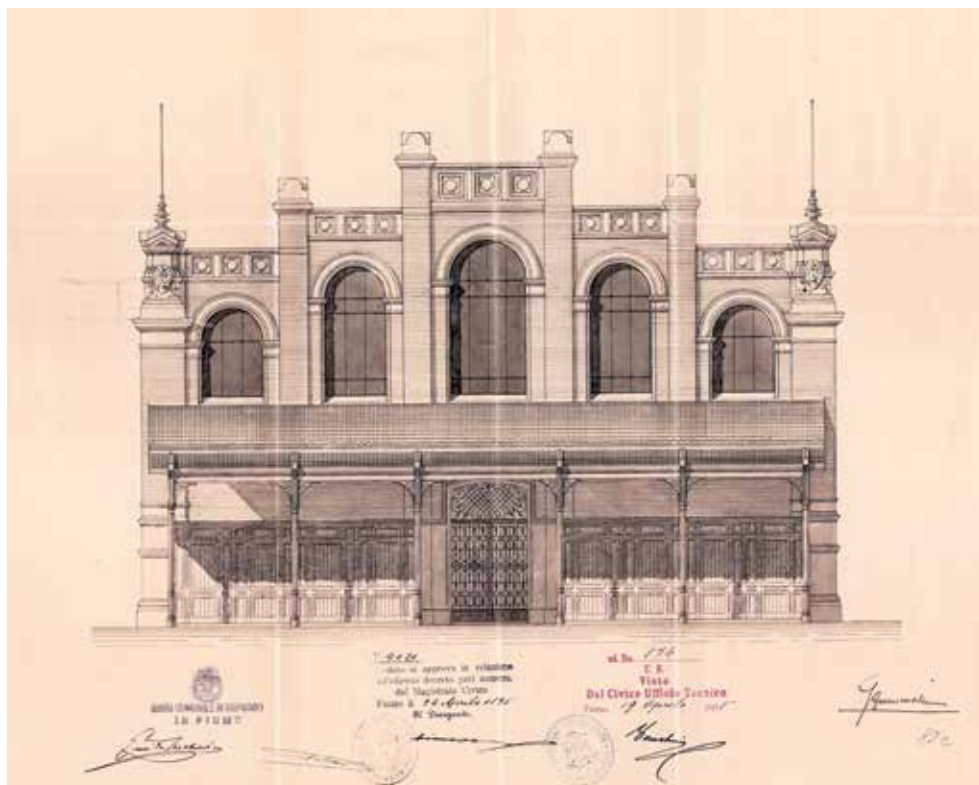
U eri snažnog prosperiteta Rijeke i velikom graditeljskom zamahu koji je pokrenuo gradonačelnik Ciotta 1870-ih godina grade se brojni komunalni objekti, među njima i pokrivene tržnice. U Tehničkom uredu grada okupljeni su vrsni arhitekti školovani u Beču, Grazu i Veneciji koji projektiraju javne zgrade slijedeći povijesne stilove. Razvijeni grad trebao je visok komunalni standard i funkcionalne objekte na suvremenoj razini koji će istovremeno svojom estetskom vrijednošću svjedočiti bogatstvo i ukus svojih stanovnika. Na mjestu dotadašnje otvorene tržnice, uz park i staru ribarnicu, 1881. svečano su otvorena dva moderna paviljona, elegantne hale u metalnoj konstrukciji i staklu koje su skladno oplemstile cijeli prostor, od 1885. godine dodatno zaokružen raskošnim zdanjima palače Modello i Gradskog kazališta.

Isti investitor, Komunalna banka, gradi i natkrivenu tržnicu na Brajdi, dijelu grada koji se kao novi centar razvija i širi u pravcu željezničkog kolodvora i Gradskog parka. Možda bi se moglo reći da je to prva područna tržnica jer je urbanistički i planski projektirana na središnjem trgu nove urbane četvrti koja se gradi od 1890. do 1896. godine, kada je svečano otvorena i sama tržnica. Nekad izraz bogaćenja grada i njegovih stanovnika, rasta i suvremenosti, danas je ta tržnica marginalizirana u odnosu na glavnu, ali ipak i dalje posjećena i omiljena kod jednog dijela stanovništva. Nažalost, specifična ljepota te zgrade, kao i cijelog trga, je zanemarena u riječkoj svakodnevnici.

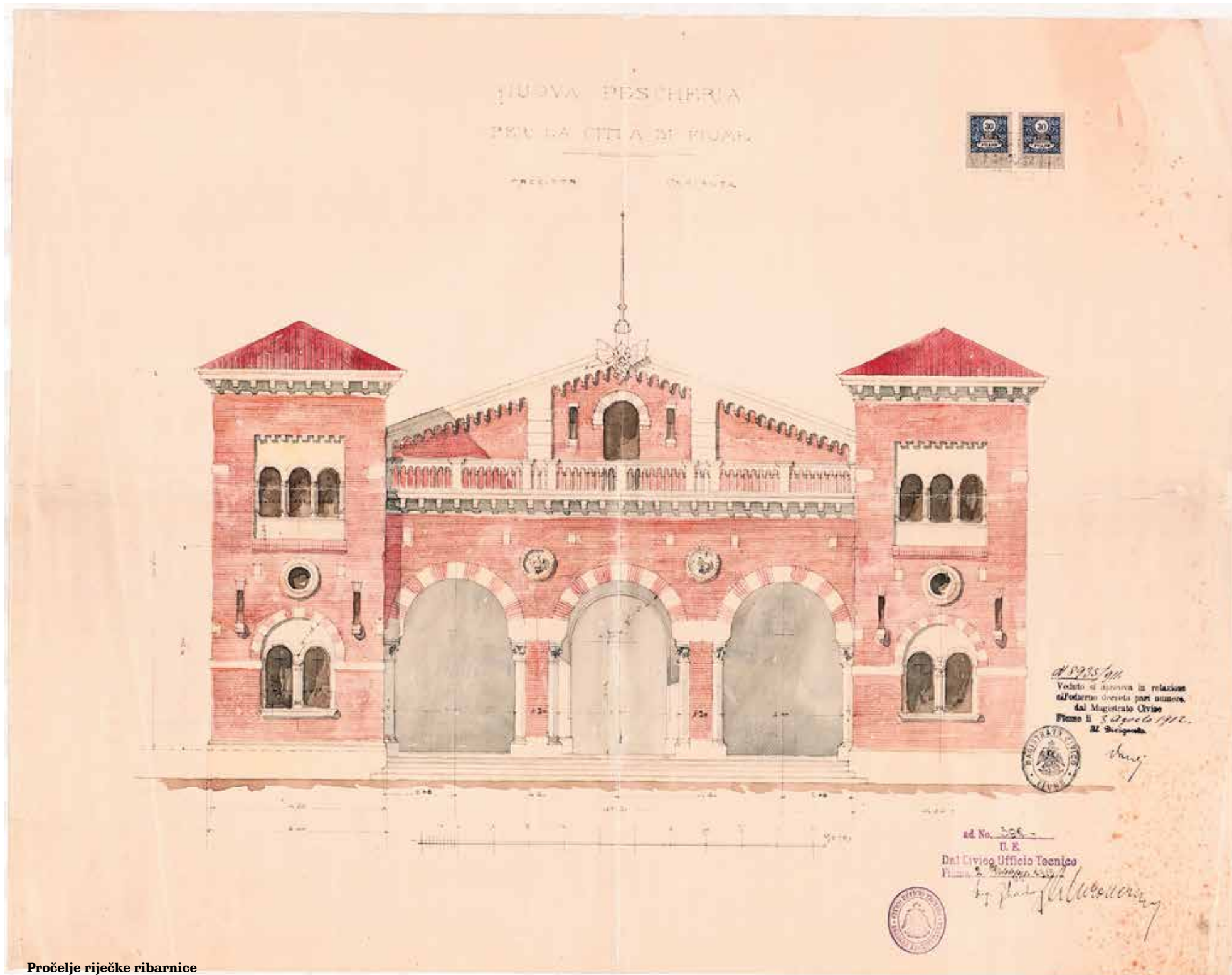
Epoha gradnje reprezentativnih zdanja riječkih tržnica završena je onim najraskošnijim, skupim i zahtjevnim projektom nove riječke ribarnice, s nizom onodobnih suvremenih tehničkih rješenja. Početkom 20. stoljeća stara ribarnica više nije odgovarala modernim sanitarnim standardima. Nova se, prema projektu iz 1903.

Tržnica na Belvederu

Tržnica na Brajdi

Pročelje riječke ribarnice

godine koji evocira uspomenu na staru ribarnicu, gradi u neposrednoj blizini, zbog duge rasprave o lokaciji, a zatim i ratnih okolnosti dosta dugo, od 1912. do 1916. godine. Uz projekt realizirane zgrade, u arhivu se čuvaju i studije, neizvedeni projekti, a svi podsjećaju na staru ribarnicu. Tehničkim rješenjima do prodajnih mjesta dovedena morska voda korištena je za ispiranje ribe i pranje klupa sve do kraja 1960-ih kada se zbog zagađenja luke s tim prestalo. Zbog svoje ponude ribarnica je oduvijek posebno mjesto na riječkoj tržnici, a zbog arhitekture, kamenih ukrasa, unutarnje opreme, materijala i izvedbe iznimne vrijednosti umjetnički i stilski njena atraktivnost ogromna je i danas. Prepoznata je i kao mjesto za razne društvene, umjetničke i kulturne događaje.

TRŽNICE NA SUŠAKU

Razvoj komunalnih objekata uvijek je povezan s ukupnim razvojem i modernizacijskim procesima sredine, pogotovo kad je u pitanju opskrba prosperitetom privučenog sve brojnijeg stanovništva. I na Sušaku se od sredine 1920-ih planiralo izgraditi veću zatvorenu tržnicu paviljenskog tipa, o čemu svjedoče sačuvani nerealizirani građevinski projekti, jedan na Brajdici na prostoru ostataka Tvornice likera Adriatika, a drugi na desnoj obali Rječine, na Delti. Stara tržnica u

Strossmayerovoj nasuprot hotela Kontinental nije bila dovoljna, pa se istovremeno uz pokušaje izgradnje nove, i nju željelo proširiti i istovremeno uljepšati i trgovine i gradsko središte u duhu novog vremena i u skladu s ugledom i položajem grada Sušaka u jugoslavenskoj državi. To se i dogodilo 1932. godine, a istovremeno su na Brajdici u funkciji tržnice

podignuti pojedinačni mali boksovi i poseban lokal za ribarnicu. Tržnica na Sušaku djelovala je i prvih desetljeća nakon Drugog svjetskog rata, a zatim se ugasila. Sušak nije uspio izgraditi veliku reprezentativnu modernu tržnicu, ali je imao veletržnicu ribe. Gradska vlast je 1930-ih osnovala Riblju burzu, gradsku ustanovu koja je regulirala tržište ribom,

osiguravala povoljnije cijene i kvalitetniju opskrbu. Nalazila se na ušću Rječine, na Brajdici.

KVARTOVSKKE TRŽNICE

Kroz 20. stoljeće daljnjim prostornim rastom grada kroz nova brojna stambena naselja, istočno i zapadno sve dalje od središta grada, razvijaju se i grade manje kvartovske

tržnice. Prva takva, moderna mala tržnica, namjenski je izgrađena 1933./34. godine na Belvederu, u susjedstvu brojnih tada novoizgrađenih najamnih stambenih zgrada i blokova. Novim stanovnicima naselja u zatvorenim trgovinama nudila je sve što se moglo naći na velikoj tržnici, od ribe do cvijeća i kave, a na terasi se prodavalo voće i povrće. I danas je taj objekt, iako ne kao tržnica i ponešto izmijenjen, u prodajnoj funkciji, ali ne punim kapacitetom. Od 1960-ih u nabujalim neboderskim četvrtima uređuju se male priručne tržnice, na Krnjevu, Kantridi, Zametu, Donjoj Vežici... Iako korisne, uvijek su bile samo pomoćne i nikad dovoljan razlog da se izbjegne odlazak u središte grada, do zelenih paviljona i ribarnice, na veliku tržnicu. U građevinskoj dokumentaciji koja se čuva u riječkom arhivu sačuvani su i projekti daljnjih dogradnji i rekonstrukcija natkrivenih povijesnih tržnica u centru grada i na Brajdi. Kažu da glavna tržnica u svojoj skoro 140 godina dugoj povijesti nikad nije bila zatvorena, osim za vrijeme nadogradnje paviljona 1971. i 1974. godine. Nažalost, u proljeće 2020. godine dogodilo se da je možda najljepši dio grada, nadamo se samo privremeno, ostao kao prazna scena bez svog dinamičnog socijalnog sadržaja i svoje pune ljepote.

Sušak, Strossmayerova ulica s tržnicom

Zorica Manojlović, arhivska savjetnica